ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2/2, Haziran 2014, s. 329-334

Mehmet Fatih IŞIK[1]

PLATON VE DEMOKRASİ ALGISI

Özet

Demokrasi kavramı, insanlık tarihi boyunca üzerinde en fazla tartışmaların yaşandığı kavramlardan biridir ve bu tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Çünkü, toplumlar ve insanlar her zaman daha ideal bir yönetim anlayışına sahip olmanın arayışı içinde olmuşlardır. Bu çalışmada düşünce tarihinde demokrasiyle ilk yönetilen toplum olarak kabul edilen Eski Grekler'den günümüze geline kadar çeşitli evrelerden geçen demokrasi kavramının kısaca tarihsel boyutu ele alındı ve bu kavramın zaman içinde nasıl değişime uğradığı vurgulandı. Bununla ilintili olarak demokrasinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için de, bu kavramın devlet denilen organizasyonun içindeki işleyişe dikkat çekilecek. Daha sonra ise çalışmanın ana temasını oluşturan Platon ve aykırı duruşuyla demokrasi yaklaşımı ele alınarak çalışma sonuçlandırıldı. Çalışmada ayrıca günümüzde en iyi yönetim biçimi olarak kabul edilen demokrasiye Platon'un neden karşı olduğu da irdelenmeye çalışıldı.

Anahtar kelimeler: Platon, demokrasi, devlet, eşitlik, oligarşi, monarşi, toplum, düşünce

PLATO AND PERCEPTION OF DEMOCRACY

Abstract

Democracy is one of the concept on which there has been many discussions and which is stil being debandet. This is because societies have always been looking for an ideal regime. . In this study in the history of democracy first managed as a society accepted the old Greeks to the present day point until passing through various stages the concept of democracy briefly the historical dimension was addressed and this concept over time subject to change emphasized. Related whith that the function of this concept will be remarked in order to understand

[1] Öğretim Görevlisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, mf.isik@alparslan.edu.tr

democracy more properly. At the same time, this work will analyze why Plato is agains to democracy is accepted as the best regime in today’s world.

Key words: Plato, demcoracy, government, equalitiy, oligarchy, monarchy, societ, idea.

GİRİŞ

Kökü itibariyle Eski Grek kültürüne kadar uzanan demokrasi kavramı, o günden bugüne gelene dek çeşitli anlam ve içerek değişikliklerine uğramıştır. Demokrasi kavramının kökünün Greklere dayandığının iddiasının nedeni ise, bu kavramın ilk olarak Perikles’in[2] Atinalılara verdiği bir nutukta kullanmış olmasıdır.

Eski Grekler’de “Demokrasi” “Tek Adam” idaresi olan diktatörlük ve tiranlığa karşı halkın kendi işlerine yön verebileceği bir idare şekli olarak kabul ediliyordu. Fakat burada şunu ifade edelim ki Yunan şehirlerinde, birbirinden farklı demokrasi uygulamaları görülmüştür.

Eski Grek kültüründen sonra demokrasi anlayışı uzun süre unutulmuş ve bunun yerini “krallık” tarzındaki idari anlayışlar almıştır. Bu unutma döneminden sonra demokrasinin yeniden sahneye çıkması ve canlanışını Rodos adalarında 1941 yılında yazılan ilk siyasi anayasada (Esas Teşkilat Kanunu) görmek mümkündür. Çünkü bu anayasada ilk defa kanunları hazırlayacak bir meclisten ve bu kanunları uygulayacak bir “hükümet heyeti”nden bahsedilmiştir. Demokrasi kavramı için bu tarih tam bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu tarihten itibaren kavram devamlı olarak siyasi gündeme girmiş ve yavaş yavaş bugün sahip olduğu içeriği kazanıp yaygın bir idare tarzı sayılmaya başlamıştır.[3]

Tarih boyunca demokrasiye yönelik yaklaşımlarda Batı’da farklı anlayışlar görülmüştür. Abraham Lincoln’nun “halkın halk tarafından, halk için idaresi” olarak tanımladığı demokrasi, Churchill’e göre “en iyi idare şekli değil, ama kötü tarafları en az olan idare şekli” olarak kabul edilmiştir.

Özetle görüleceği üzere demokrasi kavramı, ortaya atıldığı ilk dönemden bu güne değin birçok değişiklik geçirerek günümüze gelmiştir. Aynı zamanda her döneme ve bu dönemin gerektirdiği koşullar dikkate alınarak anlam kazanmıştır. Yani, demokrasi içinde bulunduğu dönemin şartlarında beslenerek kendini konumlandırmıştır.

PLATON VE DEMOKRASİ ALGISI

Platon’da demokrasi algısının nasıl ele alındığını incelemeden önce, “demokrasi” ve “devlet” kavramlarının nasıl ortaya çıktıklarına ve bu kavramların tarih boyunca düşünürler tarafından nasıl incelendiğine yönelik kısa bir bilgilendirme serüveni yaptıktan sonra, konuya başlamanın daha yerinde olacağını düşündüm. Hem böylece demokrasinin devlet denilen organizmada nasıl işlediğini ve bu organizma için nasıl bir işleve sahip olduğu da daha kolay bir

---

[2] Perikles, Antik Yunanistan'da, Atinalı devlet adamı idi. Demokratlardan Kantipus'un oğlu olup, MÖ 495'larda doğduğu tahmin edilmektedir ve MÖ 429'da öldü. Aristokrat bir aileye mensuptu. Çocukluğunda Anaksagoras, Damon, Zenon'dan ders alarak, öğretmenleri tarafından iyi bir siyasetçi olarak yetiştirildi. Otuz yaşında siyasi hayata girdi. Demokratların liderinin öldürülmesiyle lider seçildi. MÖ 461 yılındaki seçimlerde Arhon seçildi. Atina'da dikta rejimi kurarak, muhaliflerini sürdü. MÖ 444 yılında muhalefeti kaldırıp, diktatör oldu.

[3] SEZAL, İhsan, (1981), *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar,* Birlik Yayınları, Ankara, s.43-44.

biçimde anlaşılmış olur. Bu açıklamadan sonra Atinalı filozof ve aynı zamanda adını felsefe tarihine altın harflerle yazdırmayı başaran Platon'un demokrasiye yönelik düşüncelerine bakabiliriz.

"Fakirler düşmanlarını yendiler mi, demokrasi kurulur. Zenginlerin kimi öldürülür, kimi yurt dışına sürülür. Geri kalan yurttaşlar da devlet işlerini eşit şartlarda paylaşırlar. Evet, demokrasi ya böyle silah gücüyle olur ya da zenginlerin korkup kaçmasıyla."[4] Demokraside de mutlak bir mücadele söz konusu. Bu mücadele Platon'a göre, zaman zaman zor kullanılarak da sağlanabilir. Hatta bu mücadele sonucunda ölümler dahi olabilir.

Platon'a göre yukarıda yer verdiğimiz "demokrasi" tanımlarının hiçbiri doğru değildir. Çünkü, filozofa göre böyle bir devlette herkes özgür, her yerde demokrasi havası vardır. Bu rejim görüşte rejimlerin en güzelidir. Bu devlet, değişik insanları bir araya topladığı için, türlü renklere boyanmış bir kaftan gibi göze hoş gelebilir. Fakat böyle bir devlette bir düzen bulmak çok zordur. Özgürlük olduğu için burada bütün düzenler yer alır.[5] Platon böylesi bir devlet anlayışının doğru olduğunu kabul etmiyor ve bununla ilgili olan sözlerini şöyle sürdürür: "Bizim devlettin temelleri atılırken, büyük bir saygıyla sözünü ettiğimiz ahlak değerlerine aldırış bile edilmez, bizce iyi adam olmak kolay değildi, önce insanın doğuştan bir üstünlüğü olacak diyorduk, çocukken hep güzel şeylerle oynayacak, sonra kendini bütün güzel şeyleri öğrenmeye verecek. Demokraside hiçe sayılır bütün bunlar. Bir devlet adamının nasıl yetişmesi, ne bilgiler edinmesi gerektiği düşünülmez. Kendimize halkın dostu dedirtmek yeter; bütün şeref bununla kazanılır (…) İşte demokrasinin iyi yönleri bunlar ve bunlara benzer şeylerdir.[6] Platon'un burada yer verdiğimiz sözlerinden de anlaşılacağı üzere demokrasinin ideal bir yönetim biçimi olması için, gerekli bazı şartlara sahip olması gerekir. Platon'da bu şartlar ahlak değerleri ve iyi yetişmiş bir devlet adamı nitelikleri göze çarpar. Dolayısıyla Platon'a göre bu şartlardan yoksun bir demokrasi beklentileri karşılayamaz. Elbette Platon'un bu sözleri eleştiriye açık ama bu sözlerden de görüldüğü gibi Platon günümüz demokrasi anlayışına zıt bir anlayışa sahiptir.

"Bilgisiz ve para sevgisi içinde yetişmiş bir delikanlı, yaban arılarının balını tattı mı, insana çeşitli zevkler, hevesler vermesini bu taşkın belalı böcekler düşüp kalkmaya başladı mı, içindeki düzen oligarşiden demokrasiye kaymaya başlar. (…)

Çoğalan istekler sonda delikanlının iç kalesine saldırırlar ve en iyi nöbetçilerden, Tanrıların (putperestlik kalıntısı) sevdiği insanların aklını iyi koruyan bilgilerden, güzel alışkanlıklardan geçerek törelerden yoksun gördükleri bu kaleyi elde ederler. (…) O zaman kötü töreler, yanlış inançlar delikanlının içinde iyilerin yerini alır. Artık yaban arılarına dönmüş ve onarlın dünyasına girmiştir. İçindeki tutum gücüne yakınlarından bir yardım gelirse, kalenin yeni ve sözde bekçileri, yalancı töreler surların bütün kapılarını kapar, ne yardım içeri sokarlar, ne de büyüklerin elçi olarak yolladıkları iyi öğütleri. Kötü görüşler savaşı kazanmıştır. Namusu, dürüstlüğü budalalık sayar, kapı dışarı ederler. Ölçülü olmayı, korkaklık sayarlar. Bir sürü boş isteklerin akışına kapılıp, hovardalığa değer verirler. Kendini tutmada kabalık, bayağılık görürler.

---

[4]PLATON, (1980), *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu- M.Ali Cimcoz, 4. Basım, İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 241.
[5] KORLAELÇİ, Murtaza, (2008), "Palton'un Devlet Anlayışında Demokrasinin Yeri", Felsefe Dünyası, S. 47, s.32-46.
[6] PLATON, *Devlet*, s. 242.

İçinde temiz bir şey kalmayan delikanlı artık bu kötü düşüncelerin buyruğuna girer. Arkalarına daha birçoğunu katan kötülükler; delikanlının düşkün huylarına, parlak isimler takarlar. Saygısızlık nezaket olur, kargaşalık özgürlük, israf, cömertlik, yüzsüzlük de yiğitlik."[7]

Atinalı filozof Platon'a göre, nasıl ki oligarşik yönetimlerin sonunu getiren zenginlik ise, demokratik yönetimlerin sonunu da hazırlayan ve bunu bulandıran demokrasinin en temel ayaklarından olan "özgürlük"tür. Demokrasi ile yönetilen devletlerde yaşayan insanlar insanların ortak doğru olarak gördükleri ve güzel olduklarını düşündükleri, dillerinden hiç düşürmedikleri şey "özgürlük"tür ve Platon'a göre de "özgürlük" demokratik yönetim anlayışlarının en büyük düşmanıdır.

Bu durumun Platon'da daha iyi anlaşılması için de Platon'un aşağıdaki düşüncelerine bakalım:

"Bu özgürlüğe susamış devletin başındakiler içki sunmayı bilmeyen sakilere döndüler mi, demokrasi alabildiğine hürriyet için sarhoş olur. Halkı yöneten her yola girmeyi becermez, her istenene özgürlüğü veremez olunca, halk onları suçlar, hain diye oligarşi ile cezalandırır.(…) Baba oğluna eşitçe davranmaya, çocuklardan çekinmeye başlar. Kendisini babasıyla bir tutan delikanlı ise büyüklerin, saymaz, onlardan çekinmez, hür yaşamak ister. Öte yandan sığıntılar yurttaşlara, yurttaşlar sığıntılara eşit olur. Yerli yabancı ayrılığı da kalmaz. Böyle bir devletten öğretmen öğrenciden çekinip onların suyuna gider, öğrenciler ise büyükleriyle olduğu gibi öğretmenleriyle de alay ederler. Her yerde gençler, yaşlılarla bir sayarlar kendilerini. (…)[8] Platon'un bu düşüncelerinden de anlaşıldığı gibi, demokrasi Platon'a göre toplumda kargaşa ve kaos ortamını doğurur. Dolayısıyla Platon'a göre toplumdaki ahlaki değerleri de yok ederek, toplumun sonunu hazırlar.

Özgürlük, Platon'a göre aşırılık doğurur ve bu da toplumların yönetilmez bir hal almasına yol açar. Bu durumu da Atinalı filozof "Özgürlük düzenin aşarı gittiği taraf, satın alınmış kadın-erkek kölelerin, kendilerini satın alanlar kadar hür olmalarıdır. Kadınlarla erkekler arasında eşitlik ve özgürlük bir hayli ileri gider. Hayvanlar bile bu devlette başka her yerdekinden daha hürdür.(…) Yurttaşlar o hale gelir ki; bu yerde baskıya benzer en ufak bir şey gördüler mi kızarlar, ayaklanırlar, yazılmış yazılmamış bütün kanunları hiçe sayarlar, kelimenin tam anlamıyla başına buyruk kalmak isterler.(…)

Oligarşinin başını yiyen hastalık burada özgürlükte doğar, daha büyük bir hızla gelişir ve sonunda demokrasiyi köleliğe çevirir; çünkü her aşırılığın ardından her zaman sert bir tepki gelir.(…) Aşırı özgürlüğün tepkisi, insanda da toplumda da aşırı bir kölelikten başka bir şey olmaz sanırım[9] sözleriyle son derece de günümüz demokrasi anlayışıyla hiç mi hiç bağdaşmayan hatta aykırı düşen bir anlayışla açıklar. Platon'a göre demokrasinin teminatı olan "özgürlük", böylesi yönetim anlayışlarının hâkim olduğu yerlerde kölelik ve tutsaklıktan başka bir şey değildir.

Filozofa göre demokrasi anlayışını kabul eden ve bununla yönetilen devlet anlayışlarının kararlarını ve geleceğini "Halk Meclisi" adı verilen devleti yönetme mekanizması etkin rol oynar. Ancak bu meclis demogoglar tarafından istenilen yöne çekilebilir. Böyle bir durumda da ortaya çıkacak tabloda devlet zararlı çıkar. "Halk Meclisi"nin olur olmaz aldığı kararlar haksız

---

[7] PLATON, *Devlet*, s. 245.
[8] PLATON, *Devlet*, s. 247.
[9] PLATON, *Devlet*, s. 248.

davaların ortaya çıkmasına sebebiyet verir. Dolayısıyla yerli yersiz alınan kararlardan, devlet sürekli dalgalandığı için vatandaşlar da akıl değil, heyecan hâkim olur.[10] Dolayısıyla bu düşüncelerde de anlaşılacağı üzere Platon, demokrasi konusunda günümüz demokrasi anlayışlarına aykırı düşündüğünü bir kez daha ortaya koymaktadır. Çünkü, ona göre meclisin alacağı kararlar bireyler arasında eşitsizliğe yol açar ve bu durum da bireylerin birbirine savaş açmasına sebebiyet verir. Hatta filozofa göre güçlü olanlar buyruklarının yerine gelmesi için baskı ve zorbalığa başvururlar.

Filozof bu durumu da "Despot ve diktatör olanlar başta kalmak için, kendi saltanatı için tehlikeli gördüğü, dost-düşman fark etmez, her değerli insanı temizler. Bunların yerine köleleri destekler[11] cümleleriyle neden "Halk Meclisi"nin sağlam ve güvenilir kararlar alamayacağını açıklar. İşte bütün bu sebeplerden ötürü Atinalı filozofa göre "demokrasi" toplumda sorunları çözmeyi değil, yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açacağından ünlü filozof demokrasi yönetim anlayışına karşı çıkmaktadır ve bunun ideal bir düzen oluşturmada yetersiz kaldığını ileri sürer.

Bunun yerine Platon'a göre iyi bir düzen kurmak isteyen devlette kadınlar, çocuklar ve bütün eğitim ortak olmalıdır. Savaşta ve barışta yapılan işlerde böyle olmalıdır. Felsefeciler ve savaşta en üstün olan yurttaşlar da bu devletin başına geçmelidir. Bu devlette önderler yetişmiş askerleri, her şeyin herkese ait olduğu evlere yerleştirmelidirler.[12] Burada Platon'un sosyalist devlet anlayışının daha ideal bir yönetim biçimi olduğu çıkarsamasında bulunduğunu söyleyebiliriz. Çünkü; sosyalist devlet anlayışların da her şey ortaktır ve devlet eliyle yürütülmektedir. Platon'un sosyalist anlayışa yakın durduğunu ve hatta ideal devlet anlayışına daha uygun olduğunu savunduğunu "Platon'un devletinde her şey herkesin olduğu için özel mülkiyet hayattan silinmiştir. Her şey ortaklaşa kullanılacaktır"[13] cümlesinde de görmek mümkündür.

Platon'a göre ideal bir devlet düzenin oluşmasının bir başka ölçütü de dengeliliktir. Ona göre ölçü olmadan adalet olmaz. Bir devlet kalıcı ve insanlık ölçüleri içinde mutlu olacaksa, onur ve cezaların doğru dağıtılması gerekir. Ölçülü olmayı da kapsaması koşuluyla, ruhsal iyileri en onurlu ve birinci sıraya koymak doğru olur; ikinci sırada beden güzelliği ve sağlık, üçüncü olarak da servet ve parayla ilgili dediğimiz şeyler gelmelidir. Bir yasa koyucu ya da kent bunların dışına çıkar da servet onurlandırır ya da onur bakımından alttakilerden birini üste çıkarırsa, bu ne dinsel açıdan ne de siyasal açıdan doğru olur.[14] Filozof ideal düzenin oluşmasında bir şeye kim daha layıksa o iş ona verilmeli görüşünü savunurken aynı zamanda denge durumunun da yönetimin sağlıklı bir biçimde işlemesinde çok önemli bir faktör olduğunu iddia eder. Bunu da "En iyi devlet düzeni ve en iyi yasaların oluşumu, akıl ile ölçülülüğün birleşmesiyle gerçekleşir[15] sözleriyle açıkladığını görüyoruz.

Platon'a göre her şeyin kendi isteğimize göre olmasında ısrar etmemeli ve isteklerimizin daha çok akla uygun olmasını dilemeliyiz. Dolayısıyla "bilge adama" göre ideal düzen, aklın önderliğindeki denge durumunda ortaya çıkacaktır.

---

[10] ASTER, Ernest Von, (1999), *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefesi Tarihi*, Çev. Vural Okur, İstanbul, s.182.
[11] PLATON, *Devlet*, s. 252.
[12] PLATON, *Devlet*, s. 227.
[13] PLATON,(1998), *Yasalar*, (çev. Candan Şentuna- Saffet Babür), İstanbul, s.202.
[14] PLATON, *Yasalar*, s.134-135.
[15] PLATON, *Yasalar*, s.160.

Platon'a göre oligarşi, monarşi, demokrasi, komünizm ve timokrasi gibi yönetim biçimleri doğru ve gerçek yönetim biçimleri değildir. Çünkü, bu yönetim biçimlerinin tamamı da bir grubun egemen diğer grubun köle olduğu devlet biçimleridir.[16] Bu devlet şekillerinin her biri kendi adını egemen sınıftan almaktadır. Dolayısıyla da ideal devlet anlayışını meydana getirmekten uzak düşmektedir.

Özetle söylemek gerekirse Platoncu anlayışta günümüz demokrasi anlayışın yeri yoktur. Çünkü; ona göre günümüz demokrasi anlayışlarında özgürlük adı altında ahlaki değerlere saldırı ve eşitlik maskesi adıyla da kölelik ve zorbalık söz konusu olmuştur.

KAYNAKLAR

ASTER, Ernest Von, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefesi Tarihi*, Çev. Vural Okur, İm Yayınları, İstanbul, 1999.

KORLAELÇİ, Murtaza, Platon'nun Devlet Anlayışında Demokrasinin Yeri, *Felsefe Dünyası,* 2008, Sayı 47.

PLATON, *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu- M.Ali Cimcoz, 4. Basım, İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1980.

---------, *Yasalar,* Çev. Candan Şentuna- Saffet Babür, 2. Basım, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1998.

SEZAL, İhsan, *Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar,* Birlik Yayınları, Ankara, 1981.

[16] KORLAELÇİ, a.g.m.